د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبیب الله رفیع

تدوین او ترتیب

مومن محمد

Ketabton.com

۱۹۹۹/۱۳۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

نوم	:	د احمد شاه بابا ديوان.
سريزه	:	حبيب الله رفيع.
ترتيب او تدوين	:	مومن موحد
کمپوزر	:	نور محمد نور.
کپوز	:	ايشيا سافټ. پېښور پښتونخوا.
د خپرېدو کال	:	۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپروونکی	:	دانش کتابتون. قصه خواني. پېښور ټليفون: ۲۵۶۴۵۱۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان مؤسس او خواخوږی پښتون واکمن ؤ چې د افغانانو د مېړاني تاریخ یې د نړۍ پر مخ ځلولی دی.

دی له ومره ډېرو جګړېزو خوځښتونو او یونونو سره سره یو فرهنګیال او فرهنګپال شخصیت هم و چې د ده له مېړاني سره د ده د شعر انګازې هم له ایرانه تر هنده پرتوله سیمه خپرې وې. ګرانو لوستوالو ته به د احمدشاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته ښکاره وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیك ځای واکمن ؤ، ځکه نو د ده بې ساري بوختیاوې هم ورته څرګندې وي له دې سره سره چې ده بیاهم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبي او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم تری تم شوی دی .

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالله چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې څېړنې په ترخ په ښکلې بڼه بیا خپور او رامنځته شوې خلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راورسېد .

موږ هیله من یو چې د لوی احمدشاه بابا دېوان بیا خپراوی د پښتنې فرهنګ په وده کې ارزښتمن وګڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرنځی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د سریزې پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پېړۍ د افغانستان په سیاسي ژوند کښې ډېرې بدمرغې پېړۍ وې، همدې بدمرغیو د ژوند پر ټولو اړخونو سیوری کړی و.

په دې پېړیو کښې افغانستان ملي حکومتونه له لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو. د هېواد ختیځې سیمې د هند کورګانیانو لاندې کړې وې. د هېواد پر لوېدیځو سیمو ایراني صفویانو خېټه اچولې وه او د هېواد شمالي سیمې د ماوراءالنهر د شیبانیانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پردیو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلې ډګر ګرځولی و او زمونږ پر خاوره به یې له یو بل سره جګړې کولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسلیم شوي نه وو که سیاسي واکمني یې کمزورې وې هم، ملي اراده یې پیاوړې وه او د هېواد په ګوټ ګوټ کښې یې یرغلګرو او اشغالګرو ته پاڅونونه کول او دوی ته یې اساسي ستونځې راولاړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لړ کښې د هېواد په ختيځو برخو کښې پوره سل کاله روښاني غورځنګ په غورځنګ ؤ او د دښمن پر نظامي، سياسي، فکري او اقتصادي تاسيساتو يې بريدونه کول او هغه يې رانړول.

دا غورځنګ پر دښمن ظاهراً بريالى نه شو او د ښمن يې راونه پرځولای شو، خو د نورو غورځنګونو پيدا کولو ته يې لاره هواره کړه او د مبارزې زړې يې په ټول هېواد کښې رازرغون کړل.

د روښانيانو په پايځوړ کښې د ايمل خان مومند او دريا خان اپريدي لښکرو د مغلو په ککريو کښې اوبه وخښې او بيا خوشحال خان خټک د افغان په ننګ توره وتړله اوغږ يې پورته کړ:

و مغـــــــول و ته به نـــن کړم اټك پوله
ملك به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کښې د هېواد په لوېديځ کښې ميرويس غورځنګ را ولاړ شو او دا سيمه يې د توري او تدبير په ګډ ځواك له ايراني ښکېلاك نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقايوي فتوحاتو په لړ کښې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسين صفوي ورسته واکمني يې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروسانو سره دايران د هغو ځمکو په ر سر چې دوی لاندې کړې وې جګړې وکړې او د ايران د وېشل کېدلو د مخنيوي هڅې يې کولې. له بده مرغه د ميرويس نيکه ځای ناستي دکورنيو مخالفتونو ښکار او د ايراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او يو ځل بيا د بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد دپر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.

احمدخان دنادر افشار يو ځوان خو پياوړی او غښتلی منصبدار و د هند په فتوحاتو کښې له نادرسره ملګری ؤ او د اداري، جګړې او سياست تجربه يې کوله. کله چې نادر افشار د ايران په خبوشان کښې د ده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزانې او وسلې خوندي وساتل او هم يې د نادر افشار کورنۍ او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه وژغورل او وساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دي سمدلاسه کندهار ته راستون شو. د لويې جرګې د تاريخي عنعنې په را ژوندي کولو سره يې مشران سره کښينول او تر يې ويې غوښتل چې د آزاد افغانستان له پاره مشر وټاکي او لکه د ميرويس نيکه د دورې غونډې داولس په مشوره اوخوښه په هېواد کښې يو ملي واک ټينګ شي.

جرګه تر اوونۍ زياته اوږده شوه اودنه ورځو ترتېرېدو وروسته چې دافغاني خيلونو مشران دملي مشر په ټاکلو سره يوه خوله نه شول نو صابر شاه ملنګ ددوي له منځه پاڅيده له نژدې کرونده نه يې دغنمو يا وربشو وږي راوشکول ،رايې وړل اوداحمد شاه بابا په دستار کښې يې ورتومبل، لاس يې پورته کړل. دعا يې وکړه او ويې ويل چې احمدشاه زمونږ پاچا دی اوکه هر څو ځوان دی خو د تدبير او ميړانې له مخې بابا دی. دا ټاکنه جرګې په يوه خوله ومنله او احمد خان احمدشاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو؛ چې لږه ساه يې واخيسته په هېواد کښې دننه يې اداره جوړه او امنيت ټينګ کړ نو بيا يې په لښکرکښيو او فتوحاتو لاس پورې کړ، د هېواد په ختيځ کښې يې د هند نيمه وچه لاندې کړه او د ډيلي پر تخت کښيناست. ايران ته په توغ او نغاړه ولاړ او دهغه هېواد ډېرې برخې يې لاندې کړې. د ماوراءالنهر زياتې سيمې يې ونيولې او له هغو تولو يرغلګرو نه يې غچ واخيست چې تر ده وړاندې دوې دوې نيمې پېړۍ يې افغانستان تر منځ ويشلی او د هېواد خلک يې ځورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاکو وينو لنبولي وو.

احمد شاه بابا يو مدبر پاچا ؤ. ديندراه او خو د داره پاچا ؤ . د دښمنانو په وړاندې "شديد" او د خپلو په وړاندې "رحيم" ؤ په عدل او داد يې پاچاهي کوله او په توره او مېړانه يې دهېواد پولې ساتلې.

ده دافغانستان سياسي پولې د دې هېواد له طبيعي پولو سره سمې کړې او په وقايوي فتوحاتويې دهېواد پولې مضبوطې او د واکمنۍ پر ځای يې په سيمه کښې يوه لويه ستروا کې ټينګه او افغاني امپراتوري يې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی یادې شوي پېړۍ لکه څومره چې د پښتنو په سیاسي ژوند کښې سپېرې او بدمرغې دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کښې شنې او نېکمرغې دي اولکه څنګه چې په دې دوره کښې تورو (شمشیرها) مقابله کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کښې د ادب یوه لویه ذخیره اوپانګه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرین دور ویل کېږي.

روښانیانو چې دبایزید روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ایستلې وه، ورسره یې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کښې یې دروښانه روښاني ادب خښته په همدې وخت کښې کښېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه یې ښه اوپه خواره واره ډول زیږېدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی و، له دوهمې هجري پېړۍ نه د امیر کروړ ویاړنه اوربدل کېده، بیا چوپتیا وه، له درېیمې پېړۍ نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی و، په څلورمه پېړۍ کښې د شیخ رضي او امیر نصر لودي نیوکې او غبرګون د هغو تکفیرو نو بیان او سپیناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لګولي وو، بیټ نیکه دپښتونخوا په یوه بله سیمه کښې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د ګوتو په شمېر کسان. له پنځمې پېړۍ نه د شیخ اسعد ویرنی بولله رارسیدلې، له شپږمې پېړۍ نه د شیخ تیمن کاکړ، ښکارندوی غوري، ملکیار غرشین، تایمني او قطب الدین بختیار غږونه اورو، په اوومه پېړۍ کښې پر پښتونخوا د مغولو تاړاك د تورو هنګامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتك بابا په خپل رزمیه پارکي کښې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغواړي او مبارزې او مقاتلې ته؛ شیخ متي بابا د خدای کاینات په نوي فلسفي نظر ګوري، په اتمه پېړۍ کښې ملکیار هوتك او اکبر زمینداوري ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنې لري، په نهمه پېړۍ کښې انفرادي هڅې پراخيږي، د پښتونخوا په ګوټ ګوټ کښې ادبي زمزمې اورو او له پښتونخوا نه بهر هم سلطان بهلول لودي او خليل خان نيازي په هند کښې پښتو شعر وايي. زرغون خان نورزی او زرغونه کاکړه په پښتونخوا کښې، د شيخ ملي دفتر او ديوسفزو ژوند پېښو په اړه د پښتنو تاريخ هم دهمدې پېړۍ دی. خو موږ ګورو چې دا ټولې حلقې يوله بله بيلې اوخورې ورې دي خو روښانيان دبايزيد روښان په مشر تابه دقلم په اخيستو سره ادب ته زماني تسلسل ورکوي اوټولې کړۍ يې دېرله پورې لړۍ بڼه نيسي او يو داسې ادبي بنسټ ږدي چې پيا وروسته د پښتو ادب طلايي ماني پرې ودانيږي.

دروښاني ډلې مخکښ ليکوال په خپله بايزيد روښان و، چې بيا پسې ارزاني، ميرزا، مخلص، دولت، واصل، کريمداد، ملاغمر او نور د روښاني ادب ډيوه روښانه ساتي. اخوند درويزه که څه هم فکراً له دوي سره مخالف او د مغولو پلوي دی خو د ادب په منډ کښې همغه د روښانيانو لاره نيسي؛ دی، زوی يې کريمداد اونور پيروان يې همدالاره پالي اوپښتو ادب ته بخښنې کوي. وروسته خوشحال خټك هم د توري تر څنګ خپل تېره قلم هم راپورته کړې و او په پښتو ادب کښې يې بنيادي تيږې کښېښودې ده په خپل کور کښې د ادب يو روزنځی او پوهنځی جوړ کړ، ګڼ شاعران زامن او لونې يې ټولنې ته وړاندې کړل اوګڼې ادبي هستونې وشوې، اشرف خان هجري، عبدالقادر خان، صدر خان، سکندر خان، بهرام خان، ګوهر خان، حليمه، سعيد، آزادخان، کامګار خان او نور د دې کورنۍ خوږ ژبي شاعران دي چې ډېر پياوړي شاعر يې کاظم خان شيدا د احمدشاه بابا همځولی او همعصر و.

د خوشحال خان خټك له ادبي پيل سره د پښتو ادب زرين دور پيل شو چې نه يوازې په خټکو بلکه د پښتنو په بيلابيلو خېلونوکښې پياوړي شاعران رامنځ ته شول او د پښتو ادب يوه نوې هنګامه يې توده کړه لکه د ټولو پښتنو منلی بابا رحمان بابا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمیدمومند . خواجه محمد بنګښ. یونس خیبری. قلندر. مصري خان ګګیاني. معزالله خان مومند . اشرف خلیل، میامحمدي صاحبزاده. خنګل خلیل، نجیب سربندي. پیر محمد کاکړ. علیخان مهمنزی، ابوالقاسم، الپودي حافظ. عبدالعظیم زانیزی. محمد هوتك، زرغونه انا ، بي بي زینبه، شاه حسین هوتك. ریدي خان مومند ، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتك او نور په لسهاؤ پیاوړي اوخوږ ژبي شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج، موج، عروج او ځپاندي د احمدشاه بابا دژوند تر پایه را روانه وه، ده دهمدي طلایي عصر په پایځوړ کښې ژوند کاوه اوپه پښتوادب کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې.

[۳]

احمدشاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو اودپردیو یرغلونو دتوري اخیستلو ته وهڅاوه اودپښتو ادب بې ساري ودې او پرمختګ دقلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباګانو امیر کروړ، بایزیدروښان، خوشحال خان خټك. سیدال خان ناصر، شاه حسین هوتك د توري اوقلم په ګډ میراث کښیناست او دواړه یې ښه وځلول اوښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنګي اړخ تاریخونو ډیر ځېړلی او ځلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی اوډیر لږ رابرسېره شوی دی.

موږدلته دده دژوند له لومړي اړخ نه تیریږو اویوازي پر دوهم اړخ یې غږیږو ځکه چې زمونږ له دې څیړنې اوددې دیوان سره یې همدا اړخ اړخ لګوي .

احمدشاه بابا مخکښې له دې چې واکمنی ته ورسیږي مشران یې دقوم مشران اوپه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه ماشومتوبه لکه څنګه چې دلوړو کورنیو عادت وُ تر روزنه لاندې نیول شوی اودرس اوزده کړې ته کښینول شوی وُ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا په تنکۍ ځوانۍ دپښتنو دکورنیورقابتونو له امله دشاه حسین هوتك له خوا هغه وخت زنداني شو چي له خپل مشر ورور ذوالفقار خان سره له فراه نه کندهار ته راغی. دی شپږ کاله دشاه حسین هوتك په زندان کښي و او د ځوانۍ د فکري ودې دا مهمه دوره یې په زندان کښي تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دوري په باب تردې زیات هېڅ معلومات نشته خوزه فکر کوم چي دزندان دي دورې ده ته د یوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته یې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راګرځېدلې وي.

دی له یوې خوا د پښتنو دیوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسین هوتك کورنۍ هم یوه درنه او پښتنه کورنۍ وه، نو د ده د ورور بند د سیاسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمنا ورسره بندي وو، زه باور لرم چې دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کښي تسهیلات او اسانتیاوې برابرې وې او څرنګه چې د شاه حسین دربار د علم او ادب دربار و نو یقینا چې احمد شاه بابا ته به دکتاب او مطالعې اسانتیا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله اوڅرنګه چې د شاه حسین هوتك دربار د پښتو ادب د ودې دربار و نو فکر کیږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کښي دهمدې ادبي محیط تر اغیز لاندې راغلی وي، که څه هم ده ته دیوه بندي په حیث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعالیتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به یې د نارنج په ماڼۍ کښي غونډې کولې، خبریده اواغېزمن کېده.

د۱۳-۱۴کلنۍ سن دزده کړې ،اخذ او استعداد دغوړېدنې سن وي. دی په بند کښي له نوروتولو مصروفیتونو نه بې غمه و او کتاب اوادب ته یې چې مخه شوې وي نو بیا د ده د ځپاند استعداد د غوړېدنې له پاره یو طلایي فرصت و او د ده د خدای ورکړي فراست او ذهانت د ودې له پاره یوه ښه زمینه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا دپاچا کېدولو په لومړيو دوو کلونو کښې خپل لومړی ديوان راغونډ او ترتيب کړ او داهم ګواهي لي چې ده شاعري تر پاچاهی ډيره وړاندي شروع کړې اوبيا هم زما اټکل دی چې د اديب پاچا له همدې زندان نه به د ادبي مدرسې په توګه خپله شاعري او خپل ادبي فعاليت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه بابا له تنکی ځوانی نه تر مړينې پورې پر له پسې شاعري کړې اوزياته ادبي پنګه يي موږته راپرېښې ده .

لوی استادعلامه عبدالحی حبيبي په "لوی احمد شاه بابا" کښې احمدشاه بابا د خوشحال خان ختټك د ادبي مکتب پيرو بللی او د ده وينا ساده، له پيچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه ګڼي (لوی د احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کښې خپله خبره بيرته اخلي او د رحمان بابا دادبي مکتب پيرو يې ګڼي (پښتانه شعراء۱/۳۳۰مخ)

لوی استاد د خوشحال خان ختټك د ادبي سبك او مکتب ځانګړنې داسي شمېري:

۱- دې سبك د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي، قصيده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ويل شوي وو ده نور ټول دعربي اوفارسي دشعر اقسام په پښتو وويل او ځينې ابتکارونه يې هم د شعر په اقسامو کښې وکړل.

۲- په دې سبك کښې هر ډول صوفيانه، اخلاقي، فلسفي، فکاهي مضامين او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي خبرې شته چې ملي عواطف او مزايا هم تلقين کوي اويو ښه حاوي اورات سبك دي.

۳- په دې سبك کښې دپښتو اوپښتونوالی او د پښتني اخلاقو او ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان ختټك خپل اشعار د ملي جذباتو ډك دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- په دې سبک کښې - اوږدې اوږدې قصیدې پر یوه موضوع چې شاعر غوره کړې وي ویل شوې دي چې هره قصیده یو بېل اجتماعي یا تبلیغي یا تاریخي مضمون دی.

۵- په دې سبک کښې بدیعي صنایع او تلازمات او تشبیهات ګډ شول مګر دومره ده چې شاعرانو یې د اشعارو ساده ګي او سلاست تر صنعت اوتکلف قربان نه کړل او د طبیعت له لمنې څخه ونه وتل او ډېرې پېچلې وینا وې یې په اشعارو کښې رانه وړې.

۶- حماسي احساسات په خپله خوشحال خان په دې سبک کښې راوړل اوشاګردانو یې هم لږ-لږ پیروي وکړه.

۷- تنقید اوهجو هم په دې سبک کښې شته او پښتو شاعرانو مخصوصاً د مغولو د استعمار طلبانو ډېره هجو او غندنه کړې او د پښتونوالي په مقابل کښې یې د مغولوالي کلمه جوړه کړې ده.

۸- د دې مکتب په اشعارو کښې ډېر حکم او نصایح اوفلسفي مطالب شته چې د ژوندون اسرار او دقایق پکښې نغښتل شوي دي.

۹- د ادبي ارزښت له پلوه دا سبک تر ټولو جامع اوښه دی چې معنوي او شعري دواړه قوتونه لري.

۱۰- په دې سبک کښې خورالوړ اودنزاکته ډک شاعرانه تخیلات شته او دتخیل نوښتونه لري چې طبیعي رنګ له لاسه نه ورکوي (پښتانه شعراء/ ۲۸-۲۹مخونه).

اروانباد علامه حبیبي درحمان بابا د سبک ځانګړنې داسې یادوي:

۱ - د دې سبک شاعر د روح الهام مني، د مادې سره یې ډېر سر و کار نه دی، د هغې دنیا څخه خبرې کوي چې ابدي دنیا ده.

۲ - د دې سبک شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ شور ماشور پکښې نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - دا سبك په ادا او د احساساتو په تصوير کې سپېڅلی او سلیس دی. ابهام پکښې نه کېږي او د شعر الفاظ ساده او ښکلي خوښوي.

۴ - غزلیات. قصاید. رباعیات او د شعر ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او له مینې او اخلاقو څخه ږغېږي.

۵ - د عشق او مینې په دنیا کښې هم د واقعیت خوا ته ځي او د خیال لرې تابع کېږي.

۶ - د دې سبك شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار ګڼي. یقین او ایمان پر عقلیت غوره ګڼي. (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱مخونه.)

زما له نظره احمد شاه بابا د شاعرۍ ځانګړی سبك لري، د چې خوشحال بابا د سبك لرې لرې نخښې هم پکې شته، د رحمان بابا د سبك ځینې ځانګړنې هم لري او د روښانیانو د سبك او حتی د دوه د معاصر او د دربار د شاعر پیر محمد کاکړ د سبك رنګ هم پکښې شته چې زه دلته دا ټول سبکونه نه څېړم، بلکه په لنډیز سره وايم چې:

د احمد شاه بابا د شاعرۍ په تصوفي اړخ کښې د رحمان بابا د سبك پر اغېز سربېره د روښاني تصوف رنګونه هم جوت او ښکاره دي او خصوصاً شعر يې د شکل له اړخه تر خوشحال بابا او رحمان بابا ډېر زيات د روښاني شاعرانو رده پالي او تر ډېره حده د رحمان بابا د شعر له سلاست او د خوشحال بابا د شعر له صلابت نه را ټيټ دی او ان کله کله له فني ګډوډيو، د قافيې له ګنو عيبونو سره مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له کچ او مېچ نه پرېوتی دی.

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر يو خوندور اړخ د اولسي ادب رنګ دی، چې پرې پروت دی او ډېر بيتونه او غزلونه يې له تاريخي نارو، غارو او د مېندو او ماشومانو له سندرو سره نژدېوالی او ورته والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بيت: ي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ راغله زیړی
زنګ یې ګل سترګې ګلې
کټ مټ د "غاړې" په بڼه دی

په دې توګه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانګړی ادبي مکتب نه دی، نو د سبك له مخې یقیناً چې ځانګړې کره وړه، جوړښت او پایښت لري، چې تاسې به د دیوان د لوستلو پر وخت دا ځانګړنه او بېلوالی ښه ترا محسوس کړئ.

[۵]

د احمد شاه بابا د دیوان ګڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ د ده د دیوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو. یو د هغه دیوان نسخې دي چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډې کړې او زیاته برخه یې د ده د ځوانۍ او د پاچاهۍ تر دورې وړاندې شعرونه دي، دا دیوان بیا بیا نقل شوی چې ګڼې نسخې یې راپاتې دي او په پای کښې یې دا بیتونه راغلي دي:

کتاب ختم شو په دوشنبې
یارانو موږ به ځو تاسو دلې

په اخر ورخ د روژې
سنه هزا و صد شصت و سې

ارام وربـاندې نه وي
بیا په صبر یې شي تسلې

احمدپه دعا یادکانۍ یارانو
چې په کار یې شي په ورځ د خولې

د دې دفتر په اکثرو شعرونو کښې د ده نوم تش "احمد" راغلی او یوازې هغه غزلې یې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت یې ویلې.

بل د ده د دیوان هغه نسخې دي چې د ده تر مړینې وروسته راغونډې شوې او د ده ټوله شاعري پکښې خوندي ده، د دیوان د دې بشپړ متن نسخې محدودې او معدودې دي.

د احمد شاه بابا دیوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبیبي د لوی احمد شاه بابا په نامه له یوې مفصلې او مبسوطې سریزې سره په ۱۳۱۹ المریز کال په کابل کښې د پښتو ټولنې له خوا خپور کړ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ځل په ۱۹۶۳ میلادي کال د پېښور د پښتو اکېډمۍ له خوا په پېښور کښې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ. د خطي نسخو تر څنګ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو ډېرې غزلې تړې پاتې شوې او یا یې پرې ایښې دي. په همدې ترتیب د پېښور د چاپ زیاتې غزلې د کابل په چاپ کښې نشته او له خطي نسخو اخیستل شوي، فکر کېږي چې دا به د استا د حبیبي په لاس کښې خطي نسخو نه درلودې او یا به یې ځینې ده قصدا پرې ایښې وي ځکه ډېرې ابتدایي او خامې غزلې پکښې شته چې تنقیح شوې او تصحیح شوې نه دي او د بابا د دیوان د ابتدایي مسودو ښکاري.

په هر حال دا چاپ د بابا ټول تر لاسه شوی کلام لري او د دې دواړو چاپي نسخو له مخې تیار شوی دی. له دویم چاپ نه اخیستل شوې غزلې او بیتونه په ستوري نخښه شوي او په ګډو غزلو او اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجیح ورکړل شوې ده.

ګران مومن موحد د بابا د دیوان دا کار په خاصه مینه او جذبه کړی او په خپل لګښت یې تاسو ته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل ملي کلتور، ادب او معنوي شتمنیو سره مینه د ستایلو او مبارکۍ وړ ده.

په درنښت

حبیب الله رفیع

حیات اباد، پښتونخوا

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزلیات

۱

(۱)

بسم الله الرحمن الرحیم زما / ده در د زړه په اقلیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما / بصر د زړه ده سلیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما / ب باور میم در نعیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما / بسم "الله"د دهر ابر کریم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما / ده د روح بحر عمیم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما / نور د زړه په حریم زما
بسم الله الرحمن الرحیم زما
"احمد" نا.... رب رحیم زما

***

(۲) (۷)

که ووایم زه رشتیا / وابه نه ورمه له تا
ما ناموس دربانديې ایښی / که بد نوم مې وي په دا
بد نامي مې نیکنامي ده / که مي مینه وي رشتیا
چې رقیب په سترګو وینم / توکل په ربنا
له اوله سر بازي کړم / په تبره توره دلا
که مې لانفی الا کړه / زه به تل اوسم بقا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیـــارو ووت لــــه لاســه — نـنـــداره "قـالـــوا بلـی"
معـرفت "قالـوا بــلـی" دی — بیا ده نــفـــی مـاسـوا
❁ بقـــابخـــره مشـوشـــه — الـــف یـــوتـــر ابـــدا
❁ احدیت د "ب" بـــاور شـــو — "ت" توحیـــد وایـه مـــا
❁ "ث" ثبوت نـــور کــــرم — ثبـــوت نـــور د مصطفـــي
❁ چي عالـم پیـــدا نـه ؤ — مـــا د نـــور تـرله مـلا
❁ دي آمـرزنـــده د هـــر چـا — پـــه قـــدم یـــي شـه فـنـا
د وحـدت پـر مـځکـه اوری — هـــویت خـــره مـعـنـی

دا ویل پریږده "احـــمـده"
کـــه ویل د مصـطـفیﷺ

❁❁❁

(۳) (۲۲)

پــه خـوا راغـلـه مـحـبـوبا — عـجـب ښـکـار کـا دلربـا
❁ هـره چـار لــه مکاری کا — د عـــاشق خونــه فنـــا
دا پـخـپـل حسن غــــره ده — پر عـاشـق پـر و تـــه بـلا
عـلاج نـه لـري عـاشـقـه — پرې کړه سـر پـه تېغ د لا
کـه تـه سر پـریـکـړی راشي — دا بـــه وویـــنـــي اعـلا
رقیبان دي پـه دالار کـښـي — وایـه تـل "لاحـول ولا"
کـه تـه خلاص شوې له رقیـبـه — کـړې بـه سیـر " الـی الله"
"الی الله" سـیـرونـه ډېر دي — مـېوه واخـلـه د بـقـا
د بقا مېوه هـم پـریـږده — کـړه د "هـو" پټکی تر ملا
کـه د "هـو" پټکی تـر ملا کړې — جـهـان سـتـا تـر ابـدا

"احمد" خدای په مل اختیار کړه
چـې اختیار مشکل کشا

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) (۳۳)

اوس زه ستا کوم ثنا   ای فریاد رس شها
لاس په سر درته ولاړیم   یار له مامه کړې جدا
ارمان هزار ارمان صنم   مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
اس د خیال دی په شان دی   په قدم قدم په چشمو زما
آفتاب چې دی له مخه رنګ زیړی کا   ترو په کوم حسن سمی کړي له تا
آسمان که مخ نسکورمځکی ولور ته   ګنه یا دیي شوه د ستا د قد علیا
آیینه چې له شصته دي جلوه کا   له حیرته سترګی څو ړی ثریا
آبی مخ زه اوره رنګ ژړا کړم   له ژړا مي د سیني زیړی لالا
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه   له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
آب حیات دی له زنخه معلومیږي   له غابنونو صبحدم کوي خندا
اشنا یې جانه هغه بللي بویه   چې په غم وخوړ زهیروي د اشنا
ابد د رحمت که سر ببرون کا   چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
انګڼ یې د سرو زرو توري خاورې   چې پرې نه وي د شهلا سترګو رڼا
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی   آرزو مند دی ددیدن یم دلربا
احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

❁❁❁

(۵) (۴۸)

که په زړه باندې هر څو کوم دوا   بې لیدنه به جوړ نشي راته دا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه   باري وړی دی د یار مهر ووفا
معشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه   و اسمان وته لاس نه رسي د چا
چې له لاسه ناامیده هم له ښنو سي   بل امید یې پاته نسي بې له خدا
مینه هیچیرې په زرو په زور نسي   د شها مینه په روح ده زړه لتا
محبت که یې په زرو یا په زور وای   نن به مینه وه حاصله د هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښــه عـــشق لـره فـنا نشته هېڅېږي — سي فـــانـــي بـاقـي، بـقـاسي هم فنا
چې فاني سي دا باقي، بقا فنا ســي — عشق به سي فنا بـقا هـــم بـيا لـقـــا
نور به درسي ده بقا بــې نـــهـــايتـــه — تـــا بـــه هـلــــه كـالـه عشقه بيا جدا
چـــي له عشقه دې جدا كړی زما جانه — دربه ســـي مـعـنـــی وتـــاوتــــه دانـا
دغه عـــشق بـــه لـتانه ځـي تل تر تله — له ســـواوو بـــه ســــوا كـــړي ته سـوا
چي سوا تـه له ســـواو وكـــړې سوا — معرفت په معرفت بــــه ســـي رونـــا
مــــعـــرفـت ګـوره له ياره سره دادی — بـــې لـــه ځانه به يار وينې هم اشنا
❁ هم يې عشق يو اراده دی كه پوهيږی — اراده يـــې بـــيا زېـــور كـــړه د بـــقا
❁ پـــه نـــظر د تـــاد يار تـــفاوت نـــسته — لكه دوه ستركې د چــــا چې وي بنا

وايي غوست بوقلمون كميس"احمده"
نه دی رنګ له بـلـــه رنګه يك تنها
❁❁❁

﴿٦﴾ — ﴿٦۴﴾

راســــــــه راســـــه مــــرحبا — ته لـــه خدايه غوښتـــې مــــا
هـمـيشه مـی يــــــاد ولــــې! — ای زمـــــــا د زړه صـــفــــــا
آراســـتـه كه پـــه دنـيــا يـــم — زه بی څو كـــوم بـــې تــــا
هـــمېشه زاري دعـــــا كـــــرم — چـــې مې تـــل وای دلـربا
مركـــی ښه دی په دنيا كښې — نه چـــه څوك سي بې وفــــا
سر پــــه تېغ پريكړی ښه دی — تـــــر بــــې پـتـــه په دنيا
چـــې زه سرپه بورجل كښيږدم — نـــور بـــه څــه كړې راته وا
چـــې يې سر په مينه كښېښـود — هغـو يـو وړه مـــحـــبـوبـــا
چــــې مــــې مـيـنـه يا دوله — تېـر تـــر ځـان وم لا پخوا
ای دلـــبره زړه به ښـــه كړې — كـــه تـــه واوړې دا زمـــا
❁ چـې د زلفو پـه دام كيووت — دا عــــاشـق ووې بـــــــلا
❁ دا رضـا بـه پــه رضا كـــه — كـــه تـــه هـــم كـــوی رضا

پـــه كـار نـــه دي بـــې له تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

"احمد شاه" ته دواړه سرايه

❁❁❁

﴿۷﴾ ﴿۷۷﴾

چې معشوق عاشق ته وايي بې حيا — بې حياء دی عاشق نه وي بې ثنا
دا د عشق په اور صيقل د عاشق زړه دی — په هيڅ شي به دی نور نه شي ناصفا
ليونی به د صحرا ولوړته راسي — که پر راسی ستا له مخه يو ضيا
که دستګيرې مې دا ستا زلفينې نه شوې — تل به يم د فقيری په انزوا
هر يو زړه چې په مژګانو ستا زخمي سو — بې دا ستا له سترګونه وينې شفا

چې په ښه يار راضي کيږي" احمد شاهه"
که په سر وي که په مال وي زموږ رضا

❁❁❁

﴿۸﴾ ﴿۸۳﴾

ستا له مينې په عالم کښې سوم رسوا — لږو ډير خو د زړه حال وماته وا
چې دې حسن له دنيا ښخه عروج کړ — ګنه زما خته خمير وه په عشق ستا
تور طالع به زما سپين پر دنيا نه سي — مګر ستا مينې پرې وکړه تجلا
نور د حسن دې تمام له ځانه بيل کړم — ځکه نور د جهان نه وينم بې تا
چې مې زړه هسې دا ستاد نور دفتر سو — دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" هميشه خوښ اوسه له خدايه
چه مرآت د زړه دی خدای کړه محبوبا

❁❁❁

❁ ﴿۹﴾ ﴿۸۹﴾

راشه راشه دا معنی ښه ده ملا
معنی له لفظ کوم لفظ دی له معنا
يومرغه سينه په اورينبې په اوبه سرپه اوره کښې
خوراك يې دسيني لاروطن پټ په خپله ها
اوراوبه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاخالي مرغه تروو اوس په خپله که ثنا
دوه يې ځانګې ځينې بيل دی نه نوی شتی
پرواز يې په اندېښنه حکم که په چا بلسا
شپږ مښو کې يو له بله پټی لس يې سترګې
پنځه د شپې پنځه کا ته د ورځې که په غلا
اوو يې ژبی دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپږ قراری او اوومه يې د خپل صفت ګويا
مزکه عدم تخم معدوم ثمرزمان د تسلسل دي
ددی مزکی تخم ثمراوپه اوره شنه والیوجود فنا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
ګرانه نه ده ... ايمان عقيق کاندی فضلا

❁❁❁

﴿۱۰﴾ ﴿۹۷﴾

که زه نوريم ستا د کوريم محبوبا — هسی نه چې د پېغوريم محبوبا
نه د اصل لاف کوم نه د خبرو — اور لړونی ستا د اوريم محبوبا
که دا ستا نظر پر ماوی تر لمر لوی يم — که نظر کړې هومره نوريم محبوبا
که قدم زما پر سر ږدې اې دلبره! — زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا
چې قدم مې ستا د خيال په خاطر راسي — زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا
زه په دا له نور عالمه بيګانه شوم — چې له زړه په عشق خمسوريم محبوبا

له "احمده" مه غواړه بې وفايي
ستا په مينه سره توريم محبوبا

❁❁❁

﴿۱۱﴾ ﴿۱۰۴﴾

وبورجل ته دې ولاړ دي ميـنان ستا
که يې وژنې خو په حکم دي روان ستا

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library